

МИНА БУРИЋ

ВЕНАЦ КЛЕСАНОГ КАМЕНА РЕЧИ У БЕОЧУГУ КЊИГА

Између Лазе Костића и Милана Коњовића, од Вука и Његоша до Иве Андрића: *даноноћни бројчанички* записи о књижевности Мира Вуксановића

Призивајући и мисао на то колико су књиге *Семољ ѿра*: азбучни роман у 878 ѿрича о ријечима, *Семољ земља*: азбучни роман о 909 ѿланинских назива и *Семољ људи*: азбучни роман у 919 ѿрича о надимцима, из Првог кола *Сабраних дела* Мира Вуксановића,¹ заправо и *сводови* књижевноуметничких лукова лексикографског поверења у то како се „у писању речи дозивају” (*Клесан камен* 3, 312), а посебно у вољи да се забележи и све оно што метафора *семоља* једног и свих светова значи (*Силазак у реч*; *Бројчаник*, 115), пред нама се у примеру могућих погледа на томове Другог кола *Сабраних дела* Мира Вуксановића, међу којима су и књиге *Даноноћник 1*, *Даноноћник 2*, *Силазак у реч*; *Бројчаник*,² *Клесан*

¹ Мир Вуксановић, *Семољ ѿра*: азбучни роман у 878 ѿрича о ријечима, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 1, том 4, Лагуна – Архив Војводине, Београд – Нови Сад 2021; Мир Вуксановић, *Семољ земља*: азбучни роман о 909 ѿланинских назива, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 1, том 5, Лагуна – Архив Војводине, Београд – Нови Сад 2021; Мир Вуксановић, *Семољ људи*: азбучни роман у 919 ѿрича о надимцима, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 1, том 6, Лагуна – Архив Војводине, Београд – Нови Сад 2021.

² Мир Вуксановић, *Даноноћник 1*: зајиси, коменѿари, изреке, мале ѿриче, ѿесме у ѿрози, есејчићи, сећања и разни осврѿи, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 10, приредио Александар Ћуковић, Архив Војводине, Нови Сад 2023; Мир Вуксановић, *Даноноћник 2*: зајиси, коменѿари, изреке, мале ѿриче, ѿесме у ѿрози, есејчићи, сећања и разни осврѿи, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 11, приредио Александар Ћуковић, Архив Војводине, Нови Сад 2023; Мир Вуксановић, *Силазак у реч* [о (српском) језику и (својој)

камен 2, 3 и 4,³ нарочито издваја „обухватна метафора” *беочуџа* (*Клесан камен 3*, 123; *Клесан камен 4*, 435), која наткриљује иманентно дијалошку идеју да *даноноћним* и *бројчаничким* везом *силаска у реч* може да се ослика мозаичко прибирање есејистичких, лирско-прозних виђења књижевних, филозофских, социолошких, културолошких питања и понуди својеврсни *венац* најдалекосежнијих мисли (*Клесан камен 3*, 310) поводом стваралаца какви су и Вук, Његош, Лаза Костић, Иво Андрић, Милан Коњовић и др., док се упоредо исписује и властити аутопоетички „*јууџи њоред знакова*” (*Клесан камен 3*, 217, 313), инспирисан управо саговорништвима и са поменутиим ауторима.

Како се *Даноноћник 1*, почетна књига Другог кола и десети том *Сабраних дела* Мира Вуксановића, отвара белешком првог читаоца, који је „подвукао одабране мисли, заокружио бројеве изнад њих” (Ј. М., први читалац, *Даноноћник 1*, 5), а сегмент посвећен Андрићу у петнаестом тому Вуксановићевих *Сабраних дела* финализује и извесним панегириком читања *Знакова њоред џуџа*, управо према формули да ову књигу треба реципирати и „као лек”, „део по део” (*Клесан камен 3*, 313), градећи „хербаријум” утисака и знања „струк по стук” (*Клесан камен 3*, 266), чини се да се у сваком од томова Вуксановићевог опуса непрекидно развија примат онога што идеално речничко-стваралачко, *антилоџиско-енциклопедијско* (*Клесан камен 2*, 107), путописно-дневничко, есејистичко-истраживачко дело за Мира Вуксановића значи. Томови пред нама указују на аутопоетичко настојање да текст попут „отворен[е] књиг[е]” пружи могућности да се сваком истраживаном питању уприличи и будуће „[ч]итање над читањима” (*Клесан камен 2*, 236), управо онако како се нуде прилике и проучавањем *Српској рјечника*, који се, и према Вуксановићевим становиштима, својом *мајичношћу* уланчава као „[к]њига пред књигама” (*Клесан камен 2*, 18), а у којој је аналитички делотворно да се проматра и бит тога како су представљени „Дурмитор и Дурмиторци” (*Клесан камен 2*, 107–121), са свешћу да је начин на који се тај тип текста одражава у другим поетикама и нужна мера праћења значења континуитета

џоеџици]; *Бројчаник [џуџојисни дневници]*, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 12, приредио Александар Ђуковић, Архив Војводине, Нови Сад 2023.

³ Миро Вуксановић, *Клесан камен 2: беседе, ојлеги, есеји, њорџреџи*, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 14, приредили Бранко Вранеш, Мина Ђурић, Архив Војводине, Нови Сад 2023; Миро Вуксановић, *Клесан камен 3: беседе, ојлеги, есеји, њорџреџи*, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 15, приредили Мина Ђурић, Бранко Вранеш, Архив Војводине, Нови Сад 2023; Миро Вуксановић, *Клесан камен 4: беседе, ојлеги, есеји, њорџреџи*, *Сабрана дела Мира Вуксановића*, коло 2, том 16, приредила Мина Ђурић, Архив Војводине, Нови Сад 2023.

сабеседништва у књижевности, датих и кроз Вуксановићеве рефлексije о „Срѣск[ом] рјечник[у] у Горском вијенцу” (*Клесан камен* 2, 227–235), дискусије поводом Костићевих „допун[а] Вуковом Рјечнику” (*Клесан камен* 3, 17–23) или пак сагледавања становишта „Ив[е] Андрић[а] о Вуковом Српском рјечнику” (*Клесан камен* 3, 233–246). При таквој тежњи за идеалом књиге у беоучу незаобилазних осврта на богатство литерарне традиције наглашава се колико је истакнуто значајан и наслов, који је тоном посебно обележен као милозвучан, а значењем простран ако, попут неких претходних дела, са именом и презименом аутора гради и ритам епског десетерца: *Српски рјечник* Вука Караџића, „Иво Андрић: *На Дрини ћурија*”, „Иво Андрић: *Травничка хроника*”, „Иво Андрић: *Проклетја авлија*” (*Клесан камен* 3, 191, 216), те је стога, вероватно, и не случајно, у десетерачком ритму и део наслова међу овим *Сабраним делима*: *Семољ ѿора* – Миро Вуксановић, *Семољ земља* – Миро Вуксановић, *Семољ људи* – Миро Вуксановић, *Даноноћник* – Миро Вуксановић, *Клесан камен* – Миро Вуксановић.

Имајући у виду и такву врсту ритмизације вербалних звукоследа, може да се запази и како две књиге *Даноноћника* кроз 2000 бележака, као и азбуковезни *Силазак у реч*, сједињују безусловно поверење у начине на које наративи о речима могу да добију складно обличе свог трајања, у ткању лирских приповести, бележака, цртица, жанровски хибридних, вишегласних, у ироничним обртима, афористичким тоновима, али и у богатој полифонији онтолошког мира, увек непобитне зрелости мисли и писма и са наклоношћу да се запази какви су то *расѣи*, *моћ*, *расѣоке*, *слојеви* и *родослови језика* (*Силазак у реч*; *Бројчаник*, 27–44). У беоучу *Силаска у реч*, који добија и изразно *Бројчанички* карактер, испољава се воља да се вишеструкост аутопоетичког и метапоетичког одређења и ове књиге подвуче и кроз особености нумеричких одраза које реинтерпретирају сећања на истраживања што сежу од матурског рада о комплексним бројевима до начина да се кроз каледоскоп сусрета математичког и вербалног сагледа и чињеница да иако „[с]рпски језик има око пола милиона речи” и „[с]вакодневно у тај тихи и свемоћни океан увиру тек настале речи”, „[...] писцу је потребно да понекад смисли реч да би појаву тачније именовао” (*Даноноћник* 2, 272). У таквим сферама се увиђа колико и у овим Вуксановићевим књигама реч није само јунак већ и лирско-медитативни саговорник, друго дневничко *ја*, сабиралиште изузетног искуства, уобличеног у бравурама енциклопедијске структуре, „свесебица”, код које доминирају *објективност* и *јравичност* у тексту (*Даноноћник* 2, 345), којима се незадрживо и увек тежи, а која, када

сведочи и о ствараоцима попут Вука, Његоша, Костића, Андрића, Коњовића, неумитно постаје и *свенаца*.

Промишљајући о „настанку” „узвишен[е] песм[е]” Лазе Костића (*Клесан камен 3, 7*), а истичући како Костић „често ишчитава и на маргинама уписује нове речи и њихова значења” у свом примерку Вуковог *Рјечника*, за који је избројано да садржи 1912 дописаних речи (*Клесан камен 3, 18, 66*), уз које има и посебних ознака ако припадају Матавуљу и његовој „врев[и] од речи” (*Клесан камен 3, 29, 35, 38–40*), Миро Вуксановић подвлачи колико и Сомбор бива угледни хронотоп који везује „најчувениј[е] житељ[е] Раванграда”, а памти се и као значајан за почетке властитог рада (*Клесан камен 3, 78, 92*). Кроз занимљиве филолошке погледе у вези са тим да ли је *омраз* или *мраз* права реч у познатом Костићевом стиху из „Самсона и Далиле” (*Клесан камен 3, 184–188*), као и поетичко-детективску истрагу у виду „мале приче о једној речи”, каква је *небесница* (*Клесан камен 3, 69*), Вуксановић указује на слојевитост Костићевих песничких одраза, обликованих како у дневнику, тако и у сусретима, међу којима се посебно издваја и моментум у коме је једанаестогодишњи Милан Коњовић први пут видео Лазу Костића (*Клесан камен 3, 151*). Тиме се свечаност саговорништава, формираних између стожера сомборске, српске и светске „[д]етелин[е] са четири листа” – Лазе Костића, Вељка Петровића, Петра и Милана Коњовића (*Клесан камен 4, 166, 189*), посредује и као непрекидна инспирација разноврсних Вуксановићевих запажања.

Бројна међудисциплинарна гледишта настала понад уметнички вишесферних Вуксановићевих дијалога вођених са сликарем Миланом Коњовићем, уз магнетофонски пренос и уобличење Коњовићевих становишта, пуноћом поверења у проходе кроз различите области културе осветљавају како је могуће прићи „речима које нас упућују ка уметности” (*Клесан камен 4, 42*). Сабрани увиди Милана Коњовића о томе како делује *сликарски љовор* или када се *буди колорит* (*Клесан камен 4, 45, 46*), који у Вуксановићевим тумачењима откривају и шта је на Коњовићевим сликама „[б]ескрајно и неухватљиво као равница” (*Клесан камен 4, 159*), те како од виђења Исидоре Секулић до савременијих рецепција звуче звона на Коњовићевим платнима (*Клесан камен 4, 209*), подвлаче снагу колегијалног, професионалног, људског и пријатељског разумевања које је постојало између Милана Коњовића и Мира Вуксановића.

У *беочују* зазивања међу *венцима* речи *клесаној* *камена* одговори на недоумице у вези са тим шта значи „метафор[а] – *сликарски усјанак*” за аспекте стваралаштва Милана Коњовића (*Клесан камен 4, 23*) или како је потребно сагледати Коњовићеве пејзаже

„пантеистичк[ог] поимањ[а] света” (*Клесан камен 4*, 178), неизоставно позиционирају сомборске перспективе културе у вековима као фокус и других Вуксановићевих погледа и нових открића, међу којима су и они зашто је и колико пута Вук Караџић долазио у Сомбор (*Клесан камен 2*, 131) или ко су били Вукови сарадници, а ко пренумеранти и кореспонденти из Сомбора (*Клесан камен 2*, 144, 157), чиме се гради и вуковски *венац* Вуксановићевих тема, које још од 1818. записа у књизи *Даноноћник 2* казују: „[...] чини ми се да под бројем испред овог текстића писац српског језика не може наћи ништа важније за националну књижевност, културу, просвећеност и науку од изласка Вуковог *Српског рјечника*” (*Даноноћник 2*, 328). Вуксановићев текстове о Вуковом раду, у наглашеној свести да су „речници основне и најпоузданије књиге” (*Клесан камен 3*, 75), „књиг[е] темељниц[е]” (*Клесан камен 2*, 10), у којима је понуђено „мерење матерњег гласа” (*Клесан камен 2*, 7), кроз потврду Вуковог пута откривају и то како „[н]ишта није тако озбиљно као посао с речима” (*Клесан камен 2*, 90–91).

Бројна истраживачка питања, међу којима су и она колико је успаванки Вук могао да чује од своје мајке (*Клесан камен 2*, 37–38), односно да ли се у Вуковом *Рјечнику* налазе речи из *Горског вијенца* (*Клесан камен 2*, 227), показују меру скрупулозности приступа у тумачењима, као и свести о свесаговорнички присутним писцима, у виду судеоника мисли и у дневничким забелешкама, међу којима је код Вуксановића уз Андрића, Вука, изразито истакнут и Његош (*Клесан камен 2*, 355–364). Студије Мира Вуксановића посвећене томе колико је семиотички и семантички централно испитивање „четири Обрадова певања” за разумевање *Горског вијенца* (*Клесан камен 2*, 193), зашто је важно Андрићево тумачење Његошевог стиха „Нека буде што бити не може” (*Клесан камен 2*, 222), „[ш]та се [...] дешавало у Црној Гори 1846. године” и због чега је тада у једном од писама, док је радио на *Горском вијенцу*, Његош забележио „*Тјесно ми ошвсјугу*” (*Клесан камен 2*, 242, 246), те шта је потребно да би се створио „целовит *Речник Његошева језика*” (*Клесан камен 2*, 283), утврђују како се продубљује „тихи океан у књигама, расправама и студијама, у огледима, есејима и приповестима, у песмама, чланцима и другим радовима о Његошу [...] од првог записа из 1834. године до данас” (*Клесан камен 2*, 251), као и зашто је аутопоетички „У дневнику с Његошем” за Мира Вуксановића то сабеседништво нарочито битно 14. 7. 2002. године (*Клесан камен 2*, 355–364).

Како је уз иманентност наведених дијалога код Вуксановића читалачки увек узглавице и неки од *Знакова њоред љуџа* (*Клесан камен 3*, 280), при чему се мрежа медитативних *узјредница* уз ову

књигу рецепира и као ековски дефинисано *о̄творено дело*, кроз које се на *Чийѡаоца* мисли са посебним уважавањем (*Клесан камен* 3, 207, 310), преиспитивања пред Андрићевим „смислениц[ама]” (*Клесан камен* 3, 71), што се сусрећу као лозинка свеопштих разумевања и са представницима „државиц[е] на Карибима” (*Клесан камен* 3, 211), непоколебиво указују на снаге расковника тумачења и других писаца, знаковитих и Андрићу, и Вуксановићу, међу којима је и Његош, а чему посебно доприноси и Вуксановићева анализа првих шест речи Андрићевог есеја посвећеног Његошу (*Клесан камен* 3, 199–202). Одговорима на то како звучи „најлепш[а] ’песм[а]’ о превођењу најпревођенијег српског писца” (*Клесан камен* 3, 253), због чега „Андрић није волео афоризме” (*Клесан камен* 3, 219), зашто Андрићева „реченица може да добије наслов – брига и рад” (*Клесан камен* 3, 300), те које су поетичке сродности Андрића и Костића и како се код свих поменутих јунака Вуксановићевих текстова „нађе нешто своје” (*Клесан камен* 3, 311), подвлачи се, у ствари, и шта у књижевности значи андрићевски и вуксановићевски – „да неко није далек, да је *близ*” (*Клесан камен* 3, 314). Преузимајући Андрићев мото „да је рад једино што човек ’може да супротстави свом непознатом удесу” (*Клесан камен* 3, 217), у непрекидној тежњи да се увек и незауствано иде ка оплемењујућој идеји андрићевског *Вечийої календара мајтерњеї језика*, у коме је 1973. године забележено 574 речи, и где је посебно лепо представљен придев *бео* (*Клесан камен* 3, 219, 231), Вуксановић управо види *беочуї* сверечи који универзално слика сваки дан *бројчаника* наших бивања, у рефлексiji свих векова, а који је пак и истовремена победа над „[и]нфлациј[ом] речи”, тамо где „нема празнине ни речи-ћорака” (*Клесан камен* 3, 229, 228).

Даноноћно бројчанички записи о књижевности Мира Вуксановића, у чије се обличје верује као у структурираност прецизности *клесаної камена*, кроз *беочуїе* књига могу да се прате у свим томовима и Другог кола *Сабраних дела*, а представљају поверење у *венац* „мајсторск[ог] писм[а]” (*Клесан камен* 3, 247), у коме је делљивост са четири један од важнијих знакова, и то у следу онога како „свет стоји на четири стуба, а отвара се на четири стране” (*Клесан камен* 2, 190), како „[ч]етири крака има крст”, а „[с]рећу доноси дјетелина са четири листа”, како се 1847. године појављују четири истакнуте књиге, а збир бројева у тој години даје и број досадашњих томова *Сабраних дела*, делљив са четири (*Клесан камен* 2, 12), што је и упоришни код препознавања и ова четири јубилеја (*80 година од рођења и 50 година књижевної, уредничкої и ујравничкої рада* Мира Вуксановића) која повезују 1944, 1974. и 2024. годину, а надамо се и многа будућа времена.